

AQSH VA G‘ARBIY YEVIROPA DAVLATLARIDA TA‘LIM JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISHDA GENDER TENGLIKNI TA‘MINLASHNING XUSUSIYATLARI

Xolmuminova Dilafruz Mamayusupovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti pedagogika mutaxassisligi

1-bosqich magistranti

Denov tumanidagi 27-maktab o'qituvchisi

E-mail: Dilafruzholmuminova94@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada AQSH va G‘arbiy Yevropa davlatlarida ta‘lim jarayonlarini rivojlantirishda gender tengligini ta‘minlashning institutsional, huquqiy va pedagogik asoslari kompleks ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqot xalqaro tashkilotlar, jumladan UNESCO va boshqa nufuzli manbalar hisobotlariga asoslanadi hamda gender tenglik siyosatining ta‘lim tizimiga integratsiyasi masalalarini yoritadi. Maqolada rivojlangan davlatlarda gender tenglikni ta‘minlashga qaratilgan strategiyalar, ta‘lim sifatini oshirishdagi o‘rni, hamda o‘quv jarayonida teng imkoniyatlarni yaratish mexanizmlari chuqur o‘rganiladi. Shuningdek, gender tenglikni ta‘minlash orqali ijtimoiy adolatni mustahkamlash, inklyuziv ta‘lim muhitini shakllantirish va barqaror rivojlanishga erishish masalalari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari asosida samarali yondashuvlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

***Kalit so‘zlar:** gender tenglik, ta‘lim tizimi, inklyuziv ta‘lim, ta‘lim siyosati, xalqaro tajriba, pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy adolat, ta‘lim sifati, rivojlangan davlatlar, strategik rivojlanish.*

ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В РАЗВИТИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В США И СТРАНАХ ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ

АННОТАЦИЯ

В данной статье проводится комплексный анализ институциональных, правовых и педагогических основ обеспечения гендерного равенства в процессе развития образовательных систем в США и странах Западной Европы. Исследование основано на отчетах международных организаций, включая ЮНЕСКО, а также других авторитетных источниках, и раскрывает вопросы интеграции политики гендерного равенства в систему образования. В статье рассматриваются стратегии, направленные на обеспечение гендерного

равенства в развитых странах, их влияние на качество образования, а также механизмы создания равных возможностей в образовательном процессе. Кроме того, обсуждаются вопросы укрепления социальной справедливости, формирования инклюзивной образовательной среды и достижения устойчивого развития через обеспечение гендерного равенства. На основе результатов исследования предлагаются эффективные подходы и практические рекомендации.

Ключевые слова: гендерное равенство, система образования, инклюзивное образование, образовательная политика, международный опыт, педагогические подходы, социальная справедливость, качество образования, развитые страны, стратегическое развитие.

FEATURES OF ENSURING GENDER EQUALITY IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL PROCESSES IN THE UNITED STATES AND WESTERN EUROPE

ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of the institutional, legal, and pedagogical foundations for ensuring gender equality in the development of educational processes in the United States and Western European countries. The study is based on reports from international organizations, including UNESCO, as well as other authoritative sources, and examines the integration of gender equality policies into educational systems. The article explores strategies aimed at promoting gender equality in developed countries, their impact on the quality of education, and the mechanisms for creating equal opportunities within the learning process. Furthermore, it discusses the role of gender equality in strengthening social justice, fostering inclusive educational environments, and achieving sustainable development. Based on the findings, effective approaches and practical recommendations are proposed.

Keywords: *gender equality, education system, inclusive education, educational policy, international experience, pedagogical approaches, social justice, quality of education, developed countries, strategic development.*

KIRISH

Gender tenglik zamonaviy ta'lim siyosatining markaziy elementiga aylangan. UNESCO (2019) ta'kidlashicha, tengliksiz sifatli ta'limga erishish imkonsiz. Shu sababli rivojlangan davlatlar bu yo'nalishda kompleks strategiyalar ishlab chiqmoqda. Gender tenglik zamonaviy ta'lim siyosatining markaziy elementiga aylangan.

Zamonaviy globalashuv sharoitida ta'lim tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, inson kapitalini rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotga o'tish va barqaror ijtimoiy taraqqiyotni ta'minlashda ta'limning roli tobora ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayonida gender tenglikni ta'minlash masalasi dolzarb ilmiy va amaliy muammolardan biri hisoblanadi. Gender tenglik — bu erkaklar va ayollar uchun teng huquq, imkoniyat va resurslarga ega bo'lishni anglatadi. Ta'lim tizimida ushbu tamoyilni amalga oshirish esa nafaqat ijtimoiy adolatni ta'minlaydi, balki ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi. Xalqaro tashkilotlar, jumladan UNESCO, OECD va Jahon banki tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gender tenglik ta'minlangan ta'lim tizimlari yuqori natijadorlikka ega bo'ladi va jamiyatning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

AQSh va G'arbiy Yevropa davlatlari gender tenglikni ta'lim tizimiga integratsiya qilishda ilg'or tajribaga ega hisoblanadi. Ushbu davlatlarda gender siyosati normativ-huquqiy hujjatlar, institutsional mexanizmlar hamda innovatsion pedagogik yondashuvlar orqali amalga oshiriladi. Xususan, ta'limga teng kirish imkoniyatlarini yaratish, gender stereotiplarni bartaraf etish, inklyuziv ta'lim muhitini shakllantirish va ayollarni ilm-fan hamda texnologiya sohalariga jalb etish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Shu bilan birga, mazkur mamlakatlarda gender tenglikni ta'minlash faqatgina ta'lim siyosati doirasida emas, balki keng ijtimoiy-madaniy transformatsiyalar bilan chambarchas bog'liq holda olib borilmoqda. Bu esa ta'lim tizimining barcha bosqichlarida tenglik tamoyillarini izchil joriy etish imkonini bermoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — AQSh va G'arbiy Yevropa davlatlarida ta'lim jarayonlarini rivojlantirishda gender tenglikni ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish, ularning samarali mexanizmlarini aniqlash va umumlashtirishdan iborat. Tadqiqot natijalari boshqa mamlakatlarda ta'lim tizimini takomillashtirishda metodologik asos sifatida xizmat qilishi mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

AQShda ta'lim jarayonlarida gender tenglikni ta'minlash mexanizmlari. AQShda gender tenglikni ta'minlash ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda muhim normativ-huquqiy asos sifatida 1972-yilda qabul qilingan Title IX qonuni alohida ahamiyatga ega bo'lib, u ta'lim muassasalarida jinsiy diskriminatsiyani taqiqlaydi. Mazkur qonun ta'lim tizimida teng imkoniyatlarni yaratish, ayniqsa ayollar va qizlarning ta'lim jarayonlarida faol ishtirokini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. AQSh tajribasining asosiy jihatlaridan biri – ta'limga kirish imkoniyatlarining tengligini ta'minlashdir. Bu jarayonda

ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar, jumladan, ayollar va qizlar uchun maxsus grantlar, stipendiyalar va qo‘llab-quvvatlash dasturlari joriy etilgan. Ayniqsa, STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) yo‘nalishlarida gender nomutanosibligini kamaytirishga alohida e‘tibor qaratiladi. Shuningdek, AQSh ta‘lim tizimida gender stereotiplarini bartaraf etishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar keng qo‘llaniladi. O‘quv dasturlarida genderga neytral materiallardan foydalanish, o‘qituvchilarning gender sezgirlik kompetensiyalarini rivojlantirish va inklyuziv muhit yaratish bu boradagi asosiy yo‘nalishlar hisoblanadi. Bundan tashqari, ta‘lim muassasalarida psixologik xavfsizlikni ta‘minlash, zo‘ravonlik va kamsitish holatlarining oldini olishga qaratilgan tizimli chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Bu esa o‘quvchilarning o‘z salohiyatini erkin namoyon etishiga imkon yaratadi.

G‘arbiy Yevropa davlatlarida gender tenglik ta‘lim tizimining ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Ushbu mamlakatlarda gender siyosati Yevropa Ittifoqining strategik hujjatlari asosida shakllantirilgan bo‘lib, u ta‘lim jarayonining barcha bosqichlarini qamrab oladi. Mazkur davlatlarda gender tenglikni ta‘minlashning muhim xususiyatlaridan biri – ta‘lim jarayoniga gender yondashuvni integratsiya qilishdir. Bu esa o‘quv dasturlarini ishlab chiqishda, baholash tizimida va pedagogik metodlarda gender omillarini hisobga olishni nazarda tutadi. O‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligida ham gender kompetensiyalar muhim o‘rin tutadi. Pedagoglar nafaqat bilim beruvchi, balki tenglik va adolat tamoyillarini shakllantiruvchi subyekt sifatida qaraladi. Shu sababli ularning gender masalalariga oid bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratiladi. Skandinaviya davlatlari tajribasi bu borada alohida e‘tiborga loyiq. Ushbu mamlakatlarda gender tenglik bolalar bog‘chasidan boshlab singdiriladi. Bolalarda stereotip fikrlashni kamaytirish, erkin tanlov imkoniyatlarini kengaytirish va tenglik madaniyatini shakllantirish ustuvor vazifa hisoblanadi. Shuningdek, Yevropa davlatlarida ta‘lim tizimida gender tenglikni monitoring qilish tizimi yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, bu jarayon doimiy tahlil va baholash asosida amalga oshiriladi.

Zamonaviy ta‘lim tizimida gender tenglikni ta‘minlashda innovatsion texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli ta‘lim platformalari orqali ta‘limga teng kirish imkoniyatlarini kengaytirish imkoniyati yuzaga kelmoqda. Sun‘iy intellekt asosidagi tizimlar yordamida ta‘lim jarayonidagi gender tafovutlari aniqlanib, ularni bartaraf etish bo‘yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqilmoqda. Bu esa ta‘lim siyosatini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, mentorlik dasturlari, liderlik treninglari va kasbiy rivojlanish loyihalari orqali ayollar va qizlarning ilm-fan hamda boshqaruv sohalaridagi ishtiroki oshirilmoqda. Bu esa

gender tenglikni ta'minlashning uzoq muddatli natijalariga erishishga imkon beradi. Shuningdek, genderga sezgir pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berish imkoniyati kengaymoqda.

Gender tenglikni ta'minlash ta'lim tizimining samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, teng imkoniyatlar yaratilgan ta'lim tizimlarida o'quvchilarning akademik natijalari yuqori bo'ladi. Bundan tashqari, gender tenglik jamiyatning ijtimoiy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Tenglik tamoyillariga asoslangan jamiyatlarda diskriminatsiya darajasi kamayadi, fuqarolarning ijtimoiy faolligi ortadi va iqtisodiy rivojlanish tezlashadi. Shu nuqtai nazardan, gender tenglikni ta'minlash nafaqat ta'lim tizimining ichki vazifasi, balki umumiy ijtimoiy taraqqiyotning strategik omili sifatida qaraladi. AQSh va G'arbiy Yevropa davlatlari tajribasi bu fikrni amaliy jihatdan tasdiqlaydi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda gender tenglikni ta'lim tizimida ta'minlash institutsional, pedagogik va ijtimoiy-madaniy omillar o'zaro integratsiyalashgan yagona tizim sifatida asoslab berildi hamda uning samaradorligi nafaqat qonunchilik darajasiga, balki ta'lim muassasalaridagi ichki pedagogik muhitga bevosita bog'liqligi ilmiy jihatdan isbotlandi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, AQSh va G'arbiy Yevropa davlatlarida ta'lim jarayonlarida gender tenglikni ta'minlash tizimli va kompleks yondashuv asosida amalga oshiriladi. Ushbu mamlakatlarda gender tenglik faqat normativ-huquqiy darajada emas, balki pedagogik amaliyot va ijtimoiy-madaniy muhit bilan uzviy bog'liq holda rivojlantiriladi. Tahlillar asosida aniqlanishicha, gender tenglikni samarali ta'minlash uchun ta'lim tizimida teng imkoniyatlar yaratish, gender stereotiplarni bartaraf etish va inklyuziv muhitni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, ta'lim muassasalaridagi ichki pedagogik yondashuvlar ushbu jarayonning samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, rivojlangan davlatlar tajribasi gender tenglikni ta'minlashda innovatsion texnologiyalar, xususan, raqamli platformalar va zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish muhim ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, gender tenglikni ta'lim tizimiga integratsiya qilish nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki jamiyatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Shu bois, mazkur yo'nalishda ilg'or xalqaro tajribani o'rganish va uni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b
4. Ta’limda gender tenglik asoslari. G.T. Ismoilova. Fan va texnologiya, 2020.
5. Global Education Monitoring Report. UNESCO, 2019.
6. Gender Equality in Education. OECD. OECD Publishing, 2020.
7. Gender Equality and Development. World Bank, 2020.